

УДК 373.2

DOI <https://doi.org/10.32782/cusu-psy-2023-2-7>

ДОСЛІДЖЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ КОРИСТУВАННЯ ГАДЖЕТАМИ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Міненко Ольга Олександрівна,

кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри психології та соціальної роботи
Центральноукраїнського державного університету
імені Володимира Винниченка
ORCID ID: 0000-0002-8831-7146
Scopus: 57995662000
Web of Science: G-1115-2019

Близнюкова Олена Миколаївна,

кандидат психологічних наук, доцент,
старший викладач кафедри психології та соціальної роботи
Центральноукраїнського державного університету
імені Володимира Винниченка
ORCID ID: 0000-0001-8159-2391
Scopus: 57541139000
Web of Science: ABB-1088-2021

Стаття присвячена актуальній для сучасної психологічної науки проблемі особливостей користування гаджетами дітей дошкільного віку, що пов'язано зі стрімким розвитком інформаційних технологій та активної інтеграції медійної сфери в простір сучасного дитинства. Метою стало емпіричне дослідження особливостей користування гаджетами сучасними дошкільниками. Досліджено часові та змістовні параметри користування гаджетами в дошкільному віці, ставлення до даного процесу батьків та їхній контроль процесу користування гаджетами дітьми. В результаті проведеного емпіричного дослідження було виявлено високу орієнтованість на використання електронних гаджетів серед сучасних дошкільників та досить ранній віковий початок користування гаджетами. Також з'ясовано, що у більшості сучасних дошкільників часові параметри користування гаджетами значно перевищують рекомендовані нормативні показники, а змістове наповнення має переважно розважальний характер. У значній кількості дошкільників процес користування гаджетами є неконтрольованим з боку батьків як за часовими, так і за змістовними параметрами. Виявлено когнітивну та емоційну невизначеність у ставленні певної групи батьків дошкільників до користування гаджетами їхніми дітьми, що веде до нездатності цих батьків адекватно контролювати даний процес. Зважаючи на отримані результати проаналізовано можливі наслідки впливу ненормативного користування гаджетами на психіку дітей дошкільного віку. На основі проведеного дослідження було зроблено висновки про те, що проблема користування дітей дошкільного віку гаджетами є вкрай актуальною, але в той же час недостатньо дослідженою. Подальшою перспективою повинні стати науково достовірні дослідження, які б розкривали всі аспекти впливу електронних пристроїв на різні аспекти психічного розвитку дітей дошкільного віку, та розробка теоретико-експериментальної та методичної бази для профілактики та корекції негативного впливу гаджетів на психічний розвиток дошкільників.

Ключові слова: дошкільний вік, гаджети, особливості користування гаджетами, наслідки користування гаджетами.

Minenko Olga, Blyzniukova Olena. Study of the features of gadgets use by preschool children

The article is devoted to the problem topical for modern psychological science problem which is of peculiarities of gadgets use by preschool children, which is associated with the rapid development of information technologies and active integration of the media sphere into the space of modern childhood. The goal was an empirical study of the features of using gadgets by modern preschoolers. The time and content parameters of using gadgets at preschool age, the attitude of parents to this process and their control over the process of gadgets use by children are researched. As a result of an empirical study, it was revealed that modern preschoolers are highly oriented for the use of electronic gadgets and start using gadgets at a fairly early age. It also turned out that most modern preschoolers

have time parameters for using gadgets that significantly exceed the recommended regulatory indicators, and the content is mainly entertaining. For a significant number of preschoolers, the process of using gadgets is out of control of parents both in terms of time and content parameters. Cognitive and emotional uncertainty was revealed in the attitude of a certain group of parents of preschoolers as for the use of gadgets by their children, which leads to the inability of these parents to adequately control this process. In view of the results obtained, the possible consequences of the influence of non-normative use of gadgets on the psyche of preschool children are analyzed. On the basis of the study, it was concluded that the problem of gadgets use by preschool children is extremely relevant, but at the same time insufficiently researched. A further step should be scientifically grounded research that would reveal all aspects of the influence of electronic devices on various aspects of the mental development of preschool children, and the development of a theoretical-experimental and methodological base for the prevention and correction of the negative impact of gadgets on the mental development of preschoolers.

Key words: preschool age, gadgets, features of gadgets use, consequences of gadgets use.

Вступ

В ХХІ ст. на фоні стрімкого розвитку інформаційних технологій та активної інтеграції медійної сфери в звичний уклад життя сім'ї змінився простір сучасного дитинства. Воно виявилось заповнено не тільки звичними іграшками, книгами, матеріалами для дитячої творчості й конструювання, їх невблаганно витісняють інформаційно-технічні пристрої, котрі ввійшли в кожную сім'ю й стали невід'ємною частиною процесу розвитку й дорослішання. Сучасне покоління дітей не пам'ятають світ, в якому немає гаджетів і Інтернету, вони з народження взаємодіють з ними. Сучасні діти, за терміном М. Пренскі – це цифрові аборигени (digital natives), тобто діти, народжені з гаджетом. І вони значно відрізняються від дорослого покоління - «цифрових іммігрантів», тобто покоління, яке освоювало технології в більш зрілому віці та здатні без них обходитися.

У сучасному інформаційно-техногенному суспільстві людина починає своє знайомство з такими пристроями як комп'ютер, планшет, смартфон вже в ранньому дитинстві. В дослідженнях, присвячених даній проблематиці зазначається, що діти починають користуватись гаджетами ще в ранньому дитячому віці, а значна кількість дошкільників користується ними регулярно. Так, в дослідженні Н.Сіврікової та ін. було з'ясовано, що 38% дітей до 8 років постійно користується гаджетами, а 59% починають проявляти зацікавленість до них. Серед цих дітей 43% мають власні гаджети, 21 % дітей користується ними кожного дня, а майже 30% дітей звертаються до гаджетів кілька разів на день [1]. Така залученість дітей до процесу використання електронних пристроїв з раннього дитинства і той факт, що вони є невід'ємною частиною життя сім'ї й суспільства в цілому, дозволяють говорити про виникнення нового культурно-психологічного феномену – цифрового дитинства. Гаджети доповнюють життя дитини, впливають на всю структуру її діяльності, змінюють форми його взаємодії з навколишнім світом, утворюючи нову соціальну ситуацію розвитку.

Можна виділити ряд об'єктивних причин, за якими цифрові технології стали доступними для користування дітьми вже з раннього дитячого та дошкільного віку:

- створення сенсорного екрану, який значно спростив процес використання комп'ютерних пристроїв;
- поведінкові патерни батьків та інших дорослих, які регулярно звертаються до своїх електронних пристроїв, і подають відповідний приклад своїм дітям;
- використання батьками гаджетів в якості «няньки», адже він є простим і таким, що не потребує значних психологічних і фізичних зусиль з боку батьків засобом для втіхи і відволікання дитини;
- розвиток індустрії розважального та навчального контенту для дітей різного віку: існують додатки для смартфонів, адресовані дітям раннього віку (від 0 до 3 років).

Е. Fitriahadi та ін. провели дослідження особливостей використання цифрових пристроїв сучасними дошкільниками. В результаті проведеного дослідження було встановлено, що 72,4% дітей починають користування гаджетами у віці 3-4 років. При цьому домінуючим видом діяльності є ігри, а характерною ознакою діяльності з гаджетом для дошкільників є втрата часових орієнтирів під час користування [2].

Браунер та Стівенс стверджують, що від 9,5% до 14,2% дітей раннього віку мають емоційні соціальні проблеми через звичку користуватись гаджетами, що негативно впливає на психічний розвиток дітей. Результати даного дослідження виявили, що 60,61% дітей використовують гаджети тривалістю більше ніж 60 хвилин на день, а найбільш розповсюдженим типом гаджетів є смартфон/мобільний телефон – 84,85% [3].

Слід зазначити, що наведені вище дослідження проведені зарубіжними дослідниками. Щодо відповідних досліджень в Україні, слід констатувати практичну відсутність наукових праць з даної тематики. Зважаючи на актуальність даної проблеми, **метою** нашої статті стало емпіричне дослідження особливостей користування гаджетами сучасними дошкільниками в Україні.

Матеріали та метод

З метою виявлення кількісних та якісних характеристик взаємодії дітей з гаджетами нами було проведено емпіричне дослідження, загальною метою якого стало з'ясування особливостей користування дітей дошкільного віку гаджетами. Емпіричне дослідження відбувалось у формі анкетування батьків дітей дошкільного віку. В опитуванні взяло участь 56 батьків дошкільників. Розроблена нами анкета містила 12 питань, загальною метою яких було з'ясування особливостей користування дітей дошкільного віку гаджетами.

Результати

Після проведення анкетування батьків кожне питання анкети аналізувалось окремо та мало окрему мету дослідження. Аналіз отриманих даних по кожному питанню представлено нижче.

Перше питання анкети для батьків «Чи користується Ваша дитина гаджетами?» мало на меті з'ясувати факт користування дітей дошкільного віку електронними гаджетами. Отримані дані представлені на рисунку 1.

Рис. 1. Використання дітьми гаджетів

На основі результатів анкетування нами було з'ясовано, що з 56 дітей – 53 дитини (95%) користуються гаджетами, а 3 дітей (5%) – не користуються, що підтверджує високу орієнтованість на використання електронних гаджетів серед сучасних дошкільників в Україні.

Друге питання анкети для батьків «В якій віці відбулось знайомство та взаємодія Вашої дитини з гаджетом?» мало на меті з'ясувати вік початку користування дітей гаджетом. Отримані результати опитування представлені на рисунку 2.

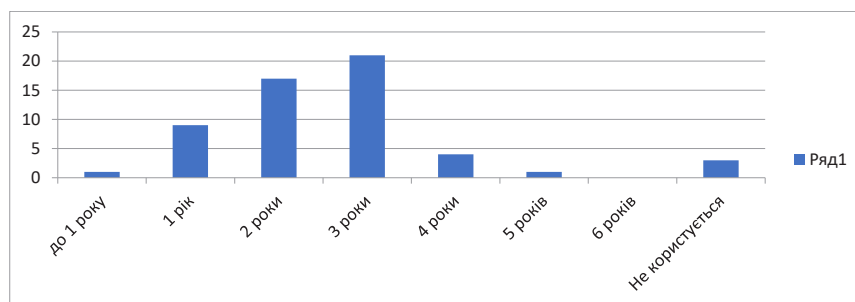

Рис. 2. Вік початку взаємодії дітей з гаджетами

За даними анкетування батьків, сучасна українська дитина починає знайомитися і активно взаємодіяти з гаджетами вже з перших років життя. Як видно з рис. 2 – 1 дитина (2%) почала користуватися гаджетом до 1 року, 9 дітей (16%) почали взаємодіяти з гаджетом у віці одного року, 17 (30%) дітей у віці двох років, 21 дитина (38%) у віці трьох років, 4 дитини (7%) у віці чотирьох років, 1 дитина (2%) у віці п'яти років і 3 дитини (5%) не користуються гаджетом взагалі. Як видно з рис. 2 більшість дітей (68%) почали користуватися гаджетами у віці двох або трьох років, тобто ще в ранньому дитячому віці, або на межі раннього дитячого та дошкільного віку. Отримані дані дозволяють зробити висновок про занадто раннє залучення більшості дітей до взаємодії з гаджетами в Україні.

Третє питання анкети для батьків «Який саме вид гаджету використовує Ваша дитина?» мало на меті з'ясувати, який вид гаджету найбільш активно використовується дітьми дошкільного віку. Отримані результати опитування представлені на рисунку 3.

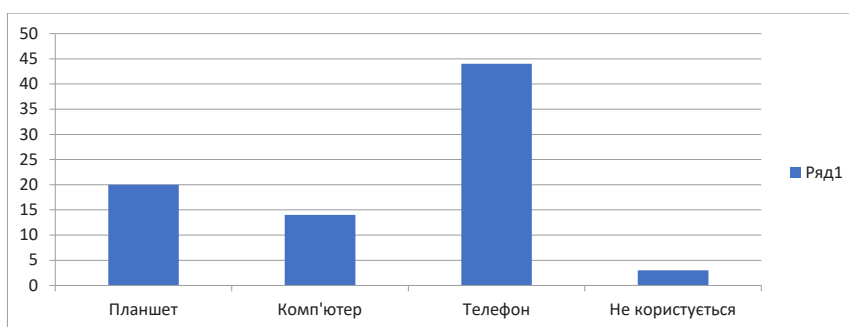

Рис. 3. Який вид гаджетів використовують діти

За результатами отриманих даних більшість дітей, а саме 44 дитини (79%) використовують мобільний телефон/смартфон, 20 дітей (36%) користуються планшетом, 14 дітей (25%) – комп'ютером. І тільки 3 дитини (5%) не користуються гаджетом взагалі. Отже, можна зробити висновок, що найбільш розповсюдженим у користуванні дошкільниками є смартфон/мобільний телефон. На нашу думку дане явище можна пояснити тим, що значна кількість сучасних батьків використовує гаджет, на жаль, як спосіб відволікання дитини або тимчасового «вихователя» з метою звільнити час для себе. Логічно, що саме смартфон в таких ситуаціях завжди «під рукою».

Четверте питання анкети «Чи регламентуєте Ви час використання гаджету Вашою дитиною?» мало на меті з'ясувати, чи контролюють батьки час користування дитиною гаджетом. Отримані результати опитування представлені на рисунку 4.

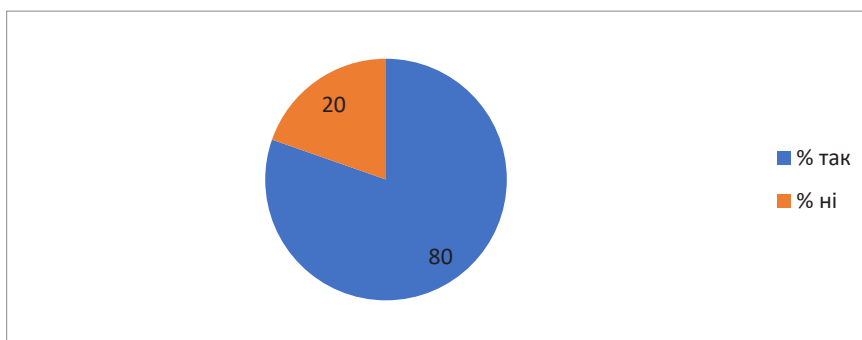

Рис. 4. Часова регламентація батьками використання гаджетів дітьми

За результатами отриманих даних 45 батьків дітей (80%) регламентують час використання гаджетом дитиною, а 11 батьків (20%) – не регламентують. Тобто, в цілому більшість батьків контролюють час користування дитиною гаджетом.

П'яте питання анкети «Який середній час використання гаджету Вашою дитиною протягом дня?» мало на меті з'ясувати скільки часу в середньому дитина щоденно проводить у взаємодії з гаджетом. Отримані результати опитування представлені на рисунку 5.

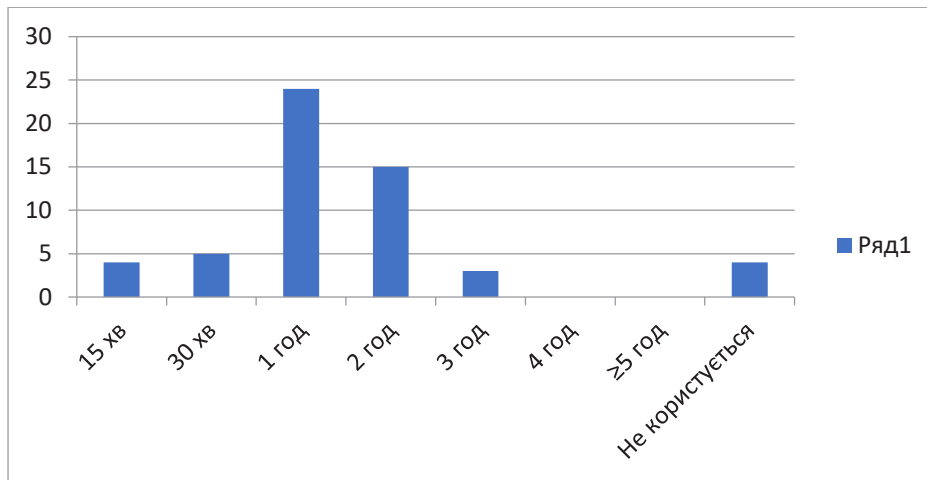

Рис. 5. Середній щоденний час використання гаджету дітьми

Як видно з рис. 3 дітей (5%) не користуються гаджетами, 5 дітей (9%) використовують гаджет в середньому 15 хвилин на день, 5 дітей (9%) - до 30 хвилин, 25 дітей (45%) користуються гаджетом в середньому 1 годину в день, 18 дітей (32%) користуються гаджетом близько 2 годин на день. Отже, можна зробити висновок, що значна більшість дошкільників (77%) користуються гаджетами в середньому 1 або 2 години на день, що є занадто великою кількістю часу для дітей даної вікової категорії.

Шосте питання анкети «Чи дозволяєте Ви зазвичай Вашій дитині збільшувати час використання електронного гаджету?» мало на меті з'ясувати наскільки процес користування гаджетом чітко регламентований батьками чи дитина безконтрольно користується гаджетом. Результати представлені на рисунку 6.

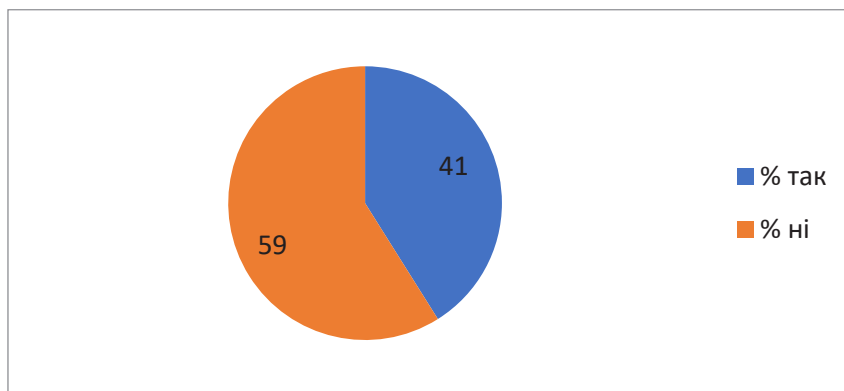

Рис. 6. Ставлення батьків до збільшення дітьми часу використання гаджету

За результатами отриманих даних 33 батьків дітей (59%) не дозволяють дітям збільшувати час використання гаджетом, а 23 батьків, (41%) - дозволяють. Слід зазначити, що досить значна кількість батьків не контролює час користування дитиною гаджетом, що є негативним явищем.

Сьоме питання анкети «Як Ваша дитина використовує гаджет: самостійно чи в присутності дорослих?» мало на меті з'ясувати участь батьків у процесі взаємодії дитини з гаджетом, та контрольованість даного процесу з боку батьків. Отримані результати представлені на рисунку 7.

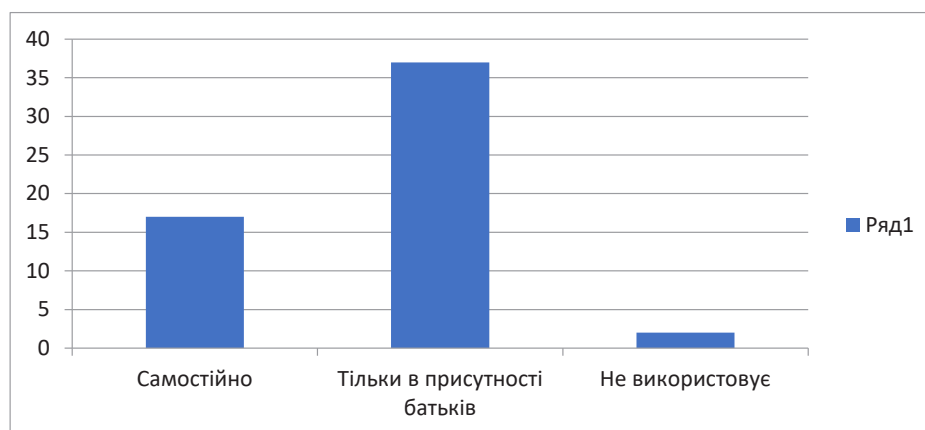

Рис. 7. Самостійність використання гаджетів дітьми

За результатами отриманих даних 17 дітей (30%) користуються гаджетом самостійно, 36 дітей (65%) дозволяють користуватись гаджетом тільки в присутності дорослих, 3 дітей (5%) не використовують гаджет. Отже, можна зробити висновок, що у значній кількості досліджуваних дошкільників (а саме, $\frac{1}{3}$ частини) процес користування ними гаджетами є неконтрольованим з боку дорослих. Дане явище є негативним у взаємодії дошкільника з гаджетами, оскільки безконтрольно використовуючи гаджет дитина може натрапити на негативний і небезпечний контент.

Восьме питання анкети «Для якої діяльності використовується гаджет дитиною?» мало на меті з'ясувати який саме контент переглядають діти та яким видам діяльності віддають перевагу при користуванні гаджетом. Отримані результати опитування представлені на рисунку 8.

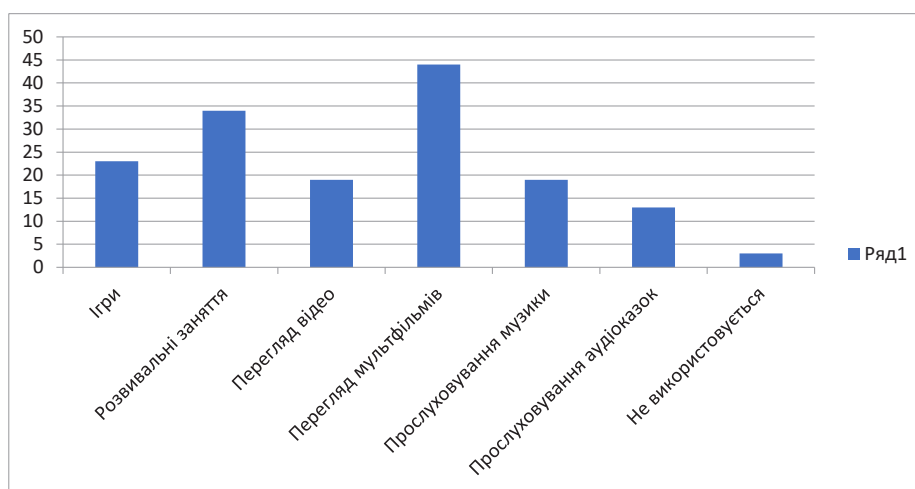

Рис. 8. Функції гаджетів, якими користуються діти

Як видно з рис. 8 23 дитини (41%) грають в ігри на електронних гаджетах, 34 дітей (61%) використовують розвивальні заняття, 19 дітей (34%) переглядають відео, 44 дитини (79%) переглядають мультфільми на електронних гаджетах, 19 дітей (34%) прослуховують музику та 13 дітей (23%) – аудіоказки. Не використовують гаджет 3 дитини (5%). Тобто найбільшу популярність у дітей займають перегляд мультфільмів (79%), розвивальні заняття (61%) та ігри (41%) дітей.

Дев'яте питання «Чи має, на Вашу думку, позитивний вплив використання гаджету на Вашу дитину?» мало на меті з'ясувати ставлення батьків до гаджетів як до позитивного явища в житті дітей. Отримані результати представлені на рисунку 9.

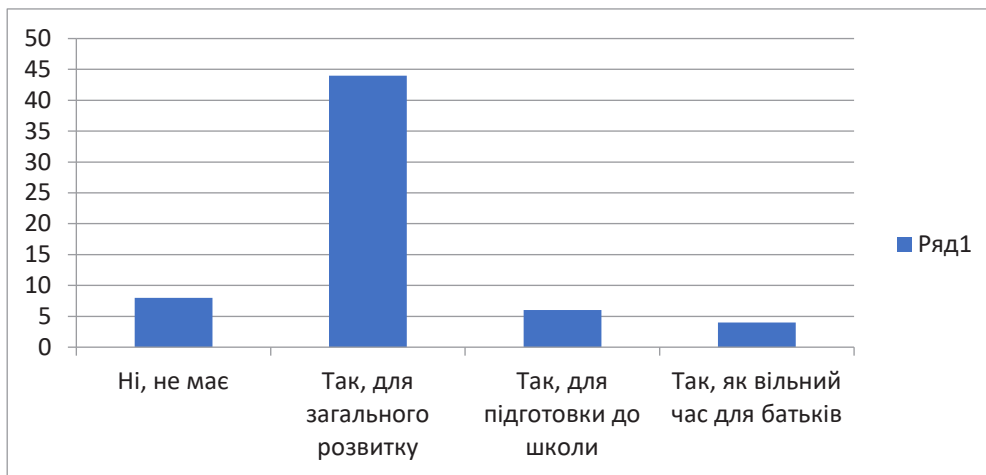

Рис. 9. Позитивний вплив гаджетів на дітей з точки зору батьків

За результатами отриманих даних 8 батьків (14%) зазначили, що гаджети не мають позитивного впливу на дітей, 44 батьків (79%) опитуваних вважають, що гаджет позитивно впливає на загальний розвиток дитини, 6 батьків (11%) вважають, що гаджет допомагає в підготовці дитини до школи та 4 батьків (7%) зазначили, що позитивний вплив гаджетів в тому, що у батьків з'являється вільний час. Отже, переважна більшість батьків відзначила позитивний вплив гаджетів на дітей.

Десяте питання «Чи має, на Вашу думку, негативний вплив використання гаджету на Вашу дитину?» мало на меті з'ясувати ставлення батьків до гаджетів як до негативного явища в житті дітей. Отримані результати представлені на рисунку 10.

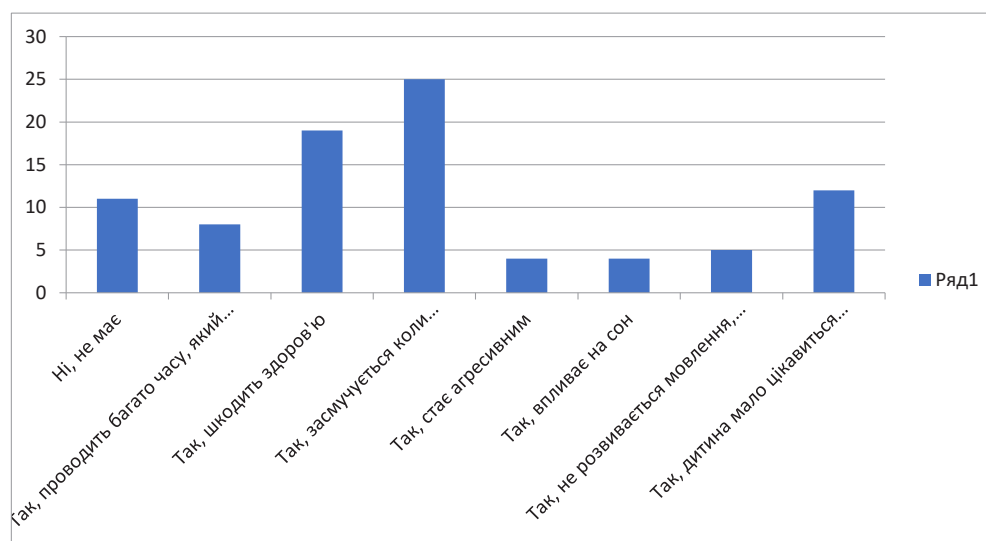

Рис. 10. Негативний вплив гаджетів на дитину, на думку батьків

За результатами отриманих даних 11 батьків (19%) вважають, що гаджети не мають негативного впливу на дитину, 8 батьків (14%) зазначили, що негативний вплив гаджетів в тому, що дитина проводить багато часу в них, який важко контролювати, 19 батьків (34%) вважають, що використання гаджету шкодить здоров'ю, 25 батьків (46%) відзначають, що діти засмучуються, коли забороняють використання гаджету, 4 батьків (7%) відмітили, що дитина стає агресивною та гаджети впливають на її сон, 5 батьків (9%) вважають, що негативний вплив в тому, що у дитини не розвивається мовлення, спілкування та 12 батьків (21%) відзначають, що дитина починає мало цікавитися іншими заняттями. Тобто, можна зробити висновок, що на думку більшості батьків гаджети мають негативний вплив на дітей.

Співставлення результатів останніх двох питань дає нам можливість припустити наявність у батьків досить значної невизначеності та амбівалентності у розуміння ними ролі гаджетів у житті їхніх дітей. Дане явище можна пояснити, на нашу думку, недостатністю наукових та науково-популярних досліджень даної проблематики у психологічній науці, а також недостатньою представленістю результатів вже проведених досліджень для широкого кола населення. Відповідно, в цій ситуації досить актуальним є питання організації психологічної просвіти батьків з питання впливу гаджетів на психічний розвиток дітей.

Одинадцяте питання «Чи засмучується Ваша дитина якщо її обмежувати в використанні гаджету?» мало на меті з'ясувати емоційне ставлення дітей до гаджетів. Отримані результати представлені на рисунку 11.

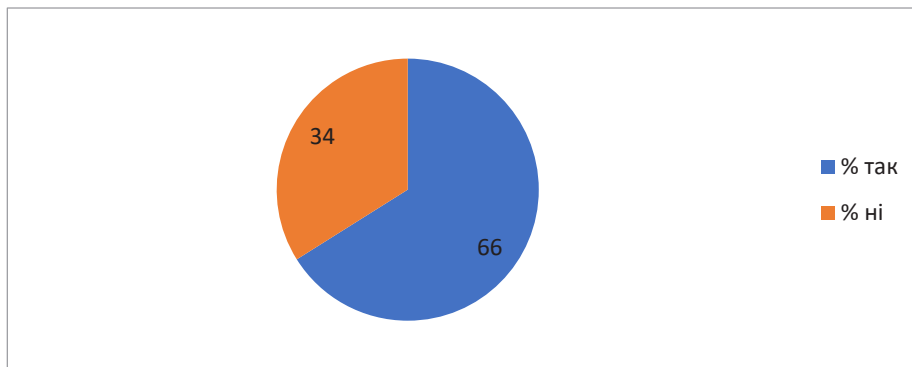

Рис. 11. Емоційна реакція дітей на обмеження в користуванні гаджетом

За результатами опитування 37 дітей (66%) засмучуються, якщо їх обмежувати у використанні гаджетів, а 19 дітей (34%) – ні. Тобто можна зробити припущення про наявність у більшості дітей певної емоційної прив'язаності до гаджетів. В дошкільному віці це ще не є ознакою певної залежності від гаджетів, але в майбутньому саме у цих дітей може виникнути психологічна залежність від гаджетів.

Дванадцяте питання анкети «Чи турбуєтесь Ви з приводу використання Вашою дитиною електронних гаджетів?» мало на меті з'ясувати емоційне ставлення батьків до використання їхніми дітьми електронних гаджетів. Отримані результати представлені на рисунку 12.

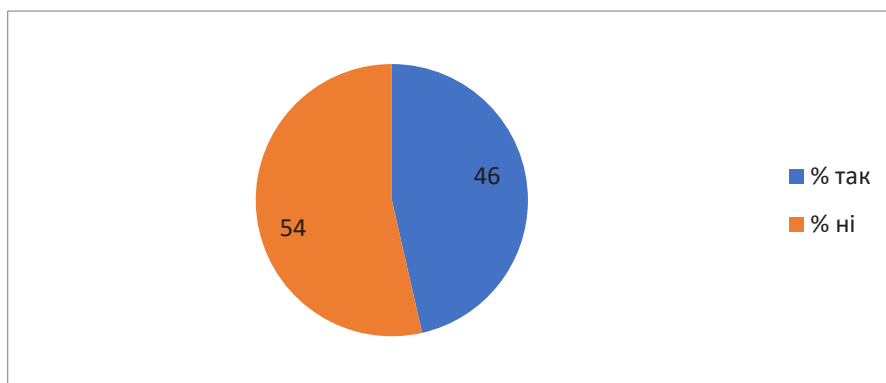

Рис. 12. Емоційне ставлення батьків до використання гаджету дитиною

За результатами опитування 26 батьків (46%) не відчують негативних емоцій з приводу використання дитиною гаджету, а 29 батьків дітей (54%) виказали своє занепокоєння з приводу користування гаджетом дитиною. Отже, кількість батьків, які відчують занепокоєння з приводу даного явища, і тих, які спокійно до нього ставляться є приблизно однаковою. На нашу думку, дане явище є негативним, оскільки вплив гаджетів на дітей є однією з найбільш акту-

альних проблем сучасного світу, і в той же час найменш вивченою. Відповідно, ігнорування батьками реальних та потенційних небезпек у використанні гаджетів дітьми може мати досить негативні наслідки для психічного розвитку сучасних дошкільників.

Висновки

Проведене нами дослідження дає можливість зробити висновок про те, що у сучасному світі провідна діяльність, пізнавальна активність та гра поступаються місцем новим заняттям у житті дошкільників – взаємодії з електронними пристроями, які займають досить значну кількість часу життя дитини і є емоційно привабливими для неї. Ці пристрої надають дитині можливість опановувати соціальними та культурними знаннями, уміннями і навичками в абсолютно новому форматі – без участі дорослого. При цьому порушуються основні закономірності психічного розвитку дітей дошкільного віку – отримання соціального досвіду через «вертикальні», ієрархічні соціальні стосунки, які є особистісно значущими та емоційно насиченими. Активне впровадження нових технологій при відсутності своєчасних та глибоких наукових досліджень їхніх наслідків для психічного розвитку дітей є вкрай небезпечним. Тому подальшою перспективою наших досліджень є теоретичне та експериментальне дослідження наслідків впливу сучасних гаджетів на психічний розвиток дітей.

Література:

1. Sivrikova N., Nemudraya E., Gilyazeva N., Gnatyshina E., Moiseeva E. The sibling as a factor of parental control over the use of gadgets by children. *SHS Web of Conferences*, Vol. 119, 2021. P. 1-9. URL: https://www.shs-conferences.org/articles/shsconf/pdf/2021/30/shsconf_qqr2021_05001.pdf
2. Fitriahadi E., Tyastiti V. The use of gadgets on the development of children 3-6 years of age . *The Southeast Asian Journal of Midwifery*, Vol. 6, No. 1, April, 2020, P. 34-38. URL: <https://www.researchgate.net/publication/342050175>
3. Setiawati E., Solihatulmillah E., Cahyono H., Dewi A. The Effect of Gadget on Children's Social Capability. *IOP Conf. Series: Journal of Physics: Conf. Series 1179*, 2019. P. 1-7. URL: <https://iopscience.iop.org/article/10.1088/1742-6596/1179/1/012113/pdf>